



Tenniksen ja uskonnon risteymiä

Johanna Konttori
Helsingin yliopisto

Roger Federer uskonnollisena kokemuksena

Heinäkuussa 2017 sain mieluisan syntymäpäivälahjan, kun pitkäaikainen suosikkipelaajani Roger Federer voitti tenniksen kenties arvostetuimman turnauksen, Wimbledonin, kahdeksatta kertaa urallaan. Federerin pelivuosi 2016 oli katkennut loukkaantumisten takia puoliväliin, ja hänen paluutaan pelikentille tammikuussa 2017 odotettiin jännityksellä: Vieläkö GOAT-keskustelujen (*Greatest Of All Time*) kesto-suosikki pystyisi menestymään loukkaantumisten jälkeen, 35-vuotiaana?

Federerin vastaus oli täydellinen comeback: voitto Australian avoimissa, vuoden ensimmäisessä arvoturnauksessa.

Sveitsiläinen Roger Federer on tennis- ja urheilumaailmassa ylipäätään erityinen tapaus. Hän on yksi maailman tunnetuimmista ja pidetyimmistä urheilijoista, joka ansaitsee valtavia summia rahaa pelaamalla ja sponsorisopimuksilla. Hänestä puhuvat ylisanoilla niin toimittajat, tennisfanit kuin kanssapelaajatkin. Federerin pelityyli on kaunis ja virheetön, hänen liikkumisensa vaivatonta, ja käyttäytymisensä moitteetonta. Jopa hänen perheensä on erityinen: Federerillä on vaimonsa kanssa ei yhdet, vaan kahdet kaksoset. Hänestä kirjoitettujen artikkelien ja analyysien määrän täytyy olla suunnaton, ja kaikista näistä teksteistä yksi on noussut erityiseen asemaan.

Wimbledonin jälkimainingeissa muistin vuosia aiemmin lukemani, jo edesmenneen kirjailijan David Foster Wallacen artikkelin *Roger Federer as Religious Experience* (2006). Etsin käsiini tämän tennisjournalistien edelleen siteeraamaan tekstin ensisijaisesti ystävääni varten, mutta tekstiä lukiessani tajusin sen olevan uskontotieteellisestikin mielenkiintoinen. Millä tavoin Federer liitetään uskonnolliseen kokemukseen ja millaiseksi tuo kokemus kuvataan? Millaisena uskonto ja uskonnollisuus piirtyvät urheilumaailmaan liitettyinä? Miltä teksti näyttää uskontotieteilijän silmin tarkasteltuna? Näitä kysymyksiä pohdin tässä kommentaarissani.

Roger Federer kannattajan silmin

David Foster Wallace oli avoimesti Roger Federerin fani, ja tästä näkökulmasta hän myös kirjoitti *Roger Federer as Religious Experience* -artikkelin. Tekstissä hän keskittyy ennen muuta vuoden 2006 Wimbledonin tapahtumiin, mutta kytkee ne osaksi laajempaa analyysia nykytenniksen tilasta. Uskontoon ja uskonnolliseen kokemukseen viittaavat ilmaukset kulkevat mukana läpi tekstin.

Wallacen artikkelin keskeinen teesi on, että nähdessään Roger Federerin pelaamassa Wimbledonin ”pyhällä nurmella”, ihminen on altis kokemaan ”Federer-hetken” (*Federer Moment*), joltain, jonka eräs turnauksen autonkuljettajista oli kuvannut olevan ”pirun lähellä uskonnollista kokemusta”. Tällainen määritelmä voisi Wallacen mukaan helposti kuulostaa liioittelulta, mutta kyse on pikemminkin totuudesta.

”Federer-hetket” ovat sellaisia, joissa leuka loksahaa auki ja silmät pullistuvat katsojan todistaessa Federerin taidokkuutta hämmästyksen ja ihastuksen vallassa. Federer piirtyy Wallacen artikkelissa melkein päälleinhimillisenä olentona. Hän pystyy mahdollisimman tuntuviin suorituksiin, on kinesteettisesti hieman muita lahjakkaampi, ja luo tilanteita, joita muut eivät pysty edes kuvittelemaan. Wallace kuvaa Federeriä ylikuonnollisena (*preternatural*) urheilijana Michael Jordanin ja Muhammad Alin tapaan. Hänen mukaansa etenkin Wimbledonissa vaaditussa kokovalkoisessa asussaan Federer on ”olento, jonka keho on sekä lihaa ja verta että, jotenkin, valoa.”

Wallacen artikkelissa erityisesti Wimbledon nousee esiin tenniksen pyhänä paikkana. Tämä käy ilmi hänen kirjoittaessaan Wimbledonin pyhästä nurmesta, keskustentästä katedraalina, ja koko Wimbledonista niin tenniksen katedraalina kuin Mekkanakin. Wimbledon kieltämättä nousee esiin muiden arvoturnausten (ennen muuta Australian, Ranskan ja Yhdysvaltain avoimet) joukosta. Vain Wimbledonissa pelaajilta vaaditaan tietynlaista vaatetusta – kokovalkoista – ja tunnelma on arvokkaampi ja rauhallisempi kuin vaikkapa New Yorkissa pelattavassa US Openissa. Oman sävöksensä Wimbledonin tuovat myös kuninkaallisen perheen jäsenet, jotka ovat usein seuraamassa pelejä aitiiossaan.

David Foster Wallacen teksti uskontotieteilijän silmin

Roger Federer as Religious Experience nostaa mieleeni ennen muuta kysymyksen uskontoon liittyvien määritelmien moninaisuudesta ja monitulkintaisuudesta. Urheilun ja uskonnon liittämisen toisiinsa ei ole mikään uusi ilmiö: esimerkiksi jalkapallokulttuuri on rinnastettu uskontoon. Se, kuinka toimiva tällainen rinnastus on, riippuu siitä mitä uskonnolla ylipäätään ymmärretään. Ninian Smartin (2005) tunnettu määritelmä uskonnon seitsemästä ulottuvuudesta on esimerkki moneen taipuvasta näkemyksestä uskonnosta.

Smartin mukaan uskonnon seitsemän ulottuvuutta ovat 1) käytännön ja rituaalien ulottuvuus 2) kokemuksen ja tunteen ulottuvuus 3) kertomusten ja myyttien ulottuvuus 4) opin ja filosofian ulottuvuus 5) etiikan ja säädösten ulottuvuus 6) yhteisöjen ja instituutioiden ulottuvuus sekä 7) materiaalinen ulottuvuus. Smart tarkastelee näiden ulottuvuuksien kautta paitsi maailman uskontoperinteitä, myös nationalismia, marxilaisuutta ja maolaisuutta. Mallia voisi halutessaan kuitenkin soveltaa myös Federeriin ja hänen uskollisiin seuraajiinsa.

Käytännön ulottuvuuteen kuuluvat ennen muuta Federerin pelit ja näistä tärkeimpinä arvoturnaustissa pelatut ottelut; kokemuksen ulottuvuuteen Wallacea seuraten ”Federer-hetket”; kertomusten ulottuvuuteen tarina kiukuttelevasta teinistä, joka oppi hallitsemaan mielensä ja sen kautta löysi todellisen potentiaalinsa; opillinen ulottuvuus on tässä tapauksessa melko hankalasti sovellettavissa; eettiseen ulottuvuuteen sen sijaan kuuluvat herrasmiesmäinen pelaaminen ja fair play –henki; yhteisöjen ulottuvuuteen Federerin miljoonat fanit ympäri maailman ja materiaaliseen ulottuvuuteen Federerin fanituotteet kuten lippalakit ja t-paidat. Lisäksi Wimbledonin keskustenttää voi pitää Federerin ja hänen kannattajiensa pyhäkkönä.

Osassa uskonnon määritelmiä usko yliluonnolliseen olentoon tai olentoihin on keskeisessä roolissa ja usein myös uskonnollisten johtajien ja profeettojen on katsottu pystyneen tekoihin, joihin muut eivät pysty. Federer näyttäytyy niin Wallacen tekstissä kuin tennisuutisoinnissa laajemminkin tennisuniversumin ”erityisenä henkilönä”. Pelaajana, joka pystyy suorituksiin, joihin kukaan muu ei pysty, ja jonka taituruus kentällä saa katsojan leuan loksautamaan auki. Wallacen teksti piirtää Federeristä kuvaa lähestulkoon yliluonnollisena olentona, mutta kuitenkin yliluonnollisena ennen muuta taidoiltaan. Vain kuvaus Federeristä olentona, joka on osin valoa, viittaa häneen yliluonnollisena myös henkilönä.

Entäpä Federer uskonnollisena kokemuksena? Yksi tapa kuvata uskonnollista kokemusta on esittää sen yleiset piirteet, kuten reaktio, kokonaisvaltaisuus, intensiivisyys ja kokemuksen vaikutus ihmisen elämään (Laitila 2015, 74). Wallacen teksti kuvaa hyvin Federerin pelin aiheuttamaa reaktiota, joka ei todella jätä ketään kylmäksi. Kokemuksen kokonaisvaltaisuudesta kertovat niin keholliset reaktiot kuin ihastuksen ja ihmetyksen tunteetkin. Wallacen ”Federer-hetki” on eittämättä intensiivinen ja jää vaikuttamaan ihmisen elämään, mutta onko se ihmisen elämän käänteentekevä tai maailman mullistava hetki, on toinen kysymys.

”Pirun lähellä uskonnollista kokemusta”

David Foster Wallacen artikkeli on ennen muuta hyvä esimerkki siitä, miten uskontoihin liitettävillä elementeillä pystytään kuvaamaan jonkun asian tai henkilön ainutlaatuisuutta ja vaikuttavuutta. Pyhä, katedraali, Mekka, yliluonnollisuus ja uskonnollinen kokemus kertovat kaikki osaltaan siitä, että käsillä on jotain erityistä, johon tulee suhtautua kunnioituksella ja ihailulla. Federerin lahjakkuus ja taidot ovat sitä luokkaa, että niiden seuraaminen erityisesti paikan päällä aiheuttaa katsojissa voimakkaita, mieleenpainuvia kokemuksia. Jotta tämän kokemuksen saisi välitettyä eteenpäin muille, on vertaus uskonnolliseen kokemukseen toimiva.

Samaan aikaan Wallacen artikkeli auttaa osaltaan ymmärtämään sitä, kuinka erilaisia uskontoon liittyviä määritelmiä voidaan soveltaa hyvinkin monenlaisiin tilanteisiin ja henkilöihin. Kun määritelmästä tulee liiankin joustava, voi uskontoa ja uskonnollisuutta nähdä melkein missä vain. Onkin oleellista kiinnittää huomiota siihen, käytetäänkö uskontoon liittyvää terminologiaa retorisenä keinona, vaiko todella kuvaamaan jotain asiaa uskonnollisena. Wallacen artikkelissa kyse on retoriikasta.

Roger Federer ei ole uskonnollinen johtaja, eikä hänen ympärilleen rakentunut valtava seuraajien ja kannattajien yhteisö ole uskonnollinen yhteisö. Mutta vahvoja tunteita hän herättää, siitä ei päästä mihinkään. David Foster Wallace ei ole suinkaan ainoa, joka on liittännyt esimerkiksi yliluonnollisuuden Federeriin, ja se, mitä hän kutsuu ”Federer-hetkeksi”, on myös monien muiden todistama kokemus ällistytävistä taituruudesta. Mutta onko kyseessä uskonnollinen kokemus? Ei, mutta ilmeisestikin parhaimmillaan jotain, joka on pirun lähellä sitä.

Kirjallisuus

Wallace, David Foster

2006 Roger Federer as Religious Experience. *The New York Times, Play Magazine*. <http://www.nytimes.com/2006/08/20/sports/playmagazine/20federer.html>. (Luettu 3.12.2018.)

Laitila, Teuvo

2015 *Ihmisen Jumalat – johdatus uskontotieteeseen*. Adocate Reports and Books No1. Joensuu: University of Eastern Finland.

Smart, Ninian

2005 *Uskontojen maailma*. Alkup. *The World's Religions*. Second Edition (1998). Suom. Livia Hekanaho et al. Helsinki: Otava.

